

J. G. HOFFINGER ȘI PROBLEMELE MEDICO-SANTARE ALE MEDICULUI MINER

E. Lammert

Din veacul al XVIII-lea și XIX-lea avem mai multe monografii, așa zise topografice, în care medici practicieni au descris observațiile culese în activitatea profesională (*Johann Christoph Ausfelst, Johann Ludwig Haidenreich etc.*) Acestor autori le trebuie atașat și *J. G. Hoffinger*, medic „montanist” care, în timpul activității sale la Zlatna, Oravița și Bansa Stiaunica (Selmecbánya, Schemnitz) a avut ocazia să cunoască problemele medico-sanitare legate de specificul muncii în industria extractivă și metalurgică.

Johann Georg Hoffinger s-a născut la 9 iulie 1756 la Sibiu. Tatăl său, medicul *Johann Michael Hoffinger* (1723—1756), originar din Austria, numit la recomandarea lui *van Swieten* (în 1754) conducător al școlii de moașe din Sibiu, a decedat la 31 iulie 1756 la Brașov, unde a luat parte la combaterea epidemiei de ciumă. În anul 1775 *Hoffinger* începe studiarea medicinei la Viena și promovează la 2 septembrie 1780 cu disertația: „Diss. inaugur. medicopractica de Volatica seu Erysipelate erratico”. În luna martie 1781 se angajează ca medic de mină la Zlatna, cu un salariu anual de 400 fl. și 40 fl. complement de cazare. După o activitate de câteva luni, *Hoffinger* pleacă în septembrie 1781 ca „Kameralphysikus” la Oravița, probabil din cauza condițiilor nefavorabile existente la Zlatna. La Oravița, unde avea titlul de „Kameral-Oberarzt” cu un salariu anual de 600 fl., *Hoffinger* a dirijat treburile medico-sanitare ale celor patru districte montaniste: Ciclova-Oravița, Sasca, Moldova și Dognacea. În anul 1783 părăsește Oravița, plecând la Bansa Stiaunica ca urmaș al fizicianului cameral *Johann Nepomuk Melchior*. Aici depune o bogată activitate medicală, socială și literară. În anul 1785 înființează un institut pentru ajutorarea săracilor, organizează colecte publice și este numit curatorul săracilor („Armenvater”). Într-un raport din anul 1789 elaborează un proiect pentru un statut medical pentru mineri și cere înființarea unui spital. În anul 1790 înaintează camerei imperiale un nou normativ de medicamente, considerând pe cel din anul 1754 necorespunzător pentru necesitățile și posibilitățile materiale ale minerilor. Propune înlocuirea leacurilor scumpe cu medicamente ieftine, dar cu efect terapeutic identic, luând ca bază normativul militar. Adnotările lui *Hoffinger* au fost recomandate personalului medical și farmaceutic pentru studiu și norma de conduită. În privința activității literare, bibliografia cunoaște următoarele lucrări:

1. „Sendschreiben an I. G. Wolstein über den Gebrauch des Tabaks“, Schemnitz 1790. (Misivă către I. G. Wolstein, directorul institutului veterinar, despre întrebuințarea tutunului).

2. „Sendschreiben über den Einfluss der Anquickung der Gold- und Silberhaltigen Erze auf die Gesundheit der Arbeiter“, Schemnitz 1790. (Misivă despre influența amalgamării minereurilor cu conținut de aur și argint asupra sănătății muncitorilor). După *Trausch* (Schriftstellerlexicon II. 183) opera a fost tipărită în lucrarea lui *J. Jakob Ferber*: „Ist's vorteilhafter die silberhaltigen Erze und Schmelzhüttenprodukte anzuquicken als sie zu schmelzen“ Leipzig 1787, 138—144.

3. „Vermischte Medizinische Schriften“, I. Vol. Wien, 1791, conceput și elaborat la Zlatna, conform datelor arhivistice (informația tov. A. Neamțu): În aceasta lucrare abordează situația sanitară a districtului miner Bansca Stiavnica, district cu o tradiție foarte veche în exploatarea minereurilor de metale colorate: aur, argint, cupru și plumb. Atît la Zlatna, cît și la Oravița *Hoffinger* a lucrat în aceasta ramură a mineritului, dînd în lucrare referințe interesante despre observațiile dobîndite în cele două districte „montaniste“ din patria noastră.

Noxele profesionale și fenomenele nosologice din activitatea metalurgică au fost primele care au fost cunoscute și descrise de medici. Alături de autorii antici, despre bolile minerilor din Tirol a scris *Th. Paracelsus* (1493—1541) în lucrarea sa „De morbis metallicis“, medicul mineralog *Georg Agricola* (1495—1555) care relatează despre bolile aparatului respirator în lucrarea: „De re metallica“ (1541). *Amatus Lusitanus* (1575—1642) cunoaște pneumoconiozele. În anul 1656 *St. Stockhausen* scrie despre astma ninerilor și metalurgiștilor („Hüttenkatze“), cît și despre intoxicația saturnină produsă de fumul furnalelor. Cu cîțiva ani mai tîrziu, în 1685, *Dimerbroeck* își publică observațiile anatomo-patologice în legătură cu pneumoconioza, observații confirmate și de *G. B. Morgagni* (1682—1771). Cu cartea „De morbis artificium diatriba“ a lui *Bernadino Ramazzini* (1633—1714) apare în anul 1700 prima lucrare clasică de medicina muncii. Șirul lucrărilor continuă prin monografia lui *Depré*: „De phtisi pulmonali samiatorum“ — despre boala șlefuitorilor de piatră. *Morand* (fiul) tratează în anul 1776 despre bolile cronice ale minerilor și despre accidentele de muncă. Probleme de medicina muncii în mediul „montanist“ au fost atinse și de unele lucrări autohtone. Lucrarea lui *Köleseri Samuel* „Auraria romano dacica“, Sibiu 1717, conține și unele date de interes medico-istoric. *Rác Samuel*, medicul districtului miner Baia Mare, descrie în 1777 intoxicația de plumb și frecvența ei la minierii districtului. Din raportul lui *André Etienne* din anul 1786, privind înființarea unui spital, primim unele informații valoroase despre situația sanitară din regiunea minieră Zlatna. *Mátyus Istrán*, „Ó és új dialektika“ (Bratislava 1787—1793), descrie în lucrarea sa o serie de afecțiuni profesionale.

Lucrarea lui *Hoffinger* se ocupă în primul rînd de situația sanitară a districtului „montanist“ Bansca Stiavnica din Slovacia. El se referă aici în mai multe rînduri la perioada carierei sale cît a lucrat la Zlatna și Oravița. Lucrarea permite un studiu comparativ între faptele relatate de *Hoffinger* și cele existente la noi.

În lucrare *Hoffinger* tratează următoarea tematică: I. Topografia medico-sanitară a teritoriului Bansca Stiavnica (morbidityatea, date demografice, organizația sanitară și socială); II. Cașexia montană; III. Proiect privind înființarea unui spital. — Factorii generatori de noxe profesionale, enumerați de *Hoffinger*, sînt: aerul viciat, praful mineral, plumbul, apa minelor, munca în poziție forțată, alimentația deficitară atît calitativ cît și cantitativ, durata excesivă a zilei de muncă, munca grea a femeilor și copiilor.

Între muncitorii mineri — arată el — se găsesc mulți copii în vîrstă de 8—9 ani. *Hoffinger* descrie starea sanitară precară a acestor copii, subalimentația și pre-

matura lor ofilire. O soartă similară au și femeile, multe văduve cu o durată medie de viață redusă. Intrebuițarea minorilor la munci grele era aidoma și în Banat și Transilvania. În anul 1772 la Săcărămb din 750 angajați 337, adică aproape 45% erau copii (*Neamțu*). Atit la Bocșa Montana, cit și la alte întreprinderi miniere au fost angajați copii în vîrstă de 7—8 ani. Ei lucrau timp de 12 ore pe zi pentru o retribuție minimă (*Șt. Imre*).

Antrenarea copiilor de la o vîrstă fragedă la munci grele în perioada dată a fost de altfel uzuală în toate țările din apusul Europei, inclusiv Anglia.

La Bansa Stiavnica cel mai mare număr de boli profesionale a fost reprezentat prin colica saturnină și alte forme ale intoxicației cronice cu plumb, dermatoze profesionale, afecțiunile cronice ale aparatului respirator: tuberculoza, pneumopatii cu hemoptizii, bronșita cronică, pneumopatii dispneizante (pneumoconioze). Cele din urmă au fost atit de frecvente, încit expresia de „*Keucher*“ (gîfăitor), era identică cu noțiunea de miner. Frecvente au fost și afecțiunile reumatice și scrofuloza. Dintre accidentele de muncă indicele cel mai ridicat îl dădeau traumatismele oculare produse de corpi străini. Dintre bolile nelegate direct de producție, frecvente erau gastro-enteritele în sezonul cald și scorbutul în timpul primăverii. Mortalitatea generală era foarte ridicată. În anul 1790 au decedat 1312 persoane, față de 1044 nașteri.

Asistența sanitară a districtului era asigurată de un medic și cinci chirurși. Spitalul, construit în anul 1648, nu mai corespundea scopului și necesităților. În cazuri de incapacitate temporară de muncă, atestul avea o valabilitate maximă de 14 zile și trebuia prelungit bisăptăminal. Bolnavii au fost vizitați zilnic, o muncă grea din cauza numărului mare de bolnavi și din cauza dispersării locuințelor lor pe un teritoriu mare. Asistența medicală și medicamentele furnizate de 3 farmacii, pe baza unor rețete tipizate, erau gratuite pentru minerii de la minele camerale.

Asistența medicală la Bansa Stiavnica a început în secolul XIII. Începînd cu anul 1547 s-a angajat un medic „*montanist*“ retribuit de forul cameral și de orașele „*montaniste*“. În anul 1601, la cererea celor șapte orașe „*montaniste*“, a fost angajat un medic cu sediul la Bansa Stiavnica.

Organizarea prevederilor sociale, cu o tradiție veche, se baza pe principiul caselor de ajutor mutual („*Knappschaftskassen Bruderlade*“ — „lăzi frățești“), metodă introdusă și în regiunile miniere din Banat și Ardeal cu venirea minerilor colonizați, originari din Styria, Tirol, Boemia, Slovacia și Silezia (*Brătescu*). Fondurile caselor de ajutor mutual erau adunate prin rețineri din salariul minerilor și din cota proprietarilor, administrația fondurilor fiind efectuată de un gremiu compus din proprietar și angajați sub supravegherea autorității „*montaniste*“. Ajutoarele acordate erau: 1. asistență medicală, tratament și medicamente gratuite; 2. ajutor de boală; 3. ajutor pentru înmormintare; 4. pensie de invaliditate; 5. ajutor pentru văduve; 6. ajutor pentru orfani.

După topografia sanitară a orașului Bansa Stiavnica, *Hoffinger* descrie o afecțiune foarte frecventă la minerii din acest district. Este partea cea mai interesantă a lucrării, o expunere asupra cașexiei minerilor (anchilostomiaza). Relatările lui *Hoffinger* sînt precabîl primele, privind existența și răspîndirea acestei afecțiuni în Europa centrală.*

Simptomele cardinale ale bolii, ca astenia, anemia, slăbirea și cașexia minerilor au fost explicate de *Hoffinger* prin subalimentație și prin consumul

* Materialul furnizat de el a fost reprodus de *Ignaz Schwarz*: „*Zur Geschichte der Ankilostomiase: Bericht J. G. Hoffingers aus dem Jahr 1791, über die Epidemie in den Schemnitzer Bergwerken*“.

apelor din mine. Pentru verificarea ipotezei, *Hoffinger* a executat analiza chimică a acestor ape. El ne relatează că această anemie montană a fost observată la Banşa Stiavnica abia începînd cu anul 1740, iar că în minele din Banat și Transilvania, afecțiunea ar fi necunoscută. Trebuie să privim cu rezervă această ultimă afirmația, luînd în considerare informația dată de *Mátyus István* în „Dietetica veche și nouă”: „Minerii și meșterii... sînt de obicei atît de palizi, slabi, oficioși, încît sufocările, păierea membrilor, tremurăturile, pierderea de sînge, bolile de gură, durerile de stomac și colicile nevindecabile, hidropsia, îi mistuie în chinuri.”**

Simptomele descrise de *Mátyus* pledează pentru intoxicație saturnină, silicoză și anchilostomiază — celei din urmă atribuindu-se paliditatea, păierea membrilor și hidropsia.

Unii autori (*Magyari—Kossa*) îi reproșează lui *Hoffinger* faptul că nu a executat și examenul microscopic al apei de mine. Astfel el nu a putut să găsească agentul patogen al afecțiunii. Dar se știe că și această investigație ar fi fost sortită eșecului. Abia în veacul al XIX-lea s-a elucidat etiologia, epidemiologia, ecologia, combaterea terapeutică și profilactică a anchilostomiazii.

Cunoscută din antichitate, ea este semnalată în sec. al XVI-lea în minele din Franța și Belgia. Problema anchilostomiazii este clarificată din punct de vedere etiologic abia în anul 1838, cînd *Dubini* la Milano găsește în intestinul cadavrelor autopsiate agentul patogen al bolii.

Anchilostomiaza în minele din Banat a fost studiată de *J. Iberer* și *Schöpf*. Primul a studiat boala la Anina. *Schöpf* a găsit în anul 1887 un număr de 17% mineri infectați în jurul Reșiței.

Hoffinger descrie anchilostomiaza sub denumirea de „cașexie montană” („Bergkachexie”). El vorbește de figurile „leucoflegmatice” ale minerilor, de aspectul lor anemic și exsicc. Afecțiunea, agravată prin munca istovitoare subterană și etilism, se termină de obicei cu cașexie și hidropsie.

Ultimul studiu din „Vermischte Medizinische Schriften” este un proiect al lui *Hoffinger* asupra înființării la Banşa Stiavnica a unui spital cu 238 paturi: 10 saloane cu 20 paturi, 6 saloane cu 5 și 2 saloane cu 4 paturi. Atrage atenția asupra importanței ventilației corecte, combate ca dăunătoare aplicarea de perdele în jurul paturilor. Dimensionarea saloanelor: 40 mc pentru o persoană. Lîngă fiecare pat cere un recipient pentru excrețiile vidanjabile printr-un sistem de canalizare. În subsolul spitalului propune instalarea unor băi cu apă rece, caldă și aburi. Propune angajarea unui medic director, unui medic chirurg versat în problemele medicinii muncii, unui medic absolvent (un fel de medic secundar), doi chirurgi, un administrator. Pentru îngrijirea bolnavilor se propun 48 infirmiere, servitori și alt personal auxiliar, nespecializat. Proiectul a rămas nerealizat, noul spital construindu-se abia în anul 1821.

Activitatea profesională și științifică a lui *Hoffinger* a fost apreciată atît de lumea erudită, cît și de autoritățile din Viena. Academia Imperială Germană a Naturaliștilor din Halle („Leopoldina”) îi acordă titlul de membru (sub. nr. 11) sub cognomenul de „Philomusus IV”, cel de al treilea *Philomusus* fiind tatăl său *J. M. Hoffinger*, și el membru al Academiei *Leopoldina*. Pentru meritele sale profesionale i s-a promis lui *Hoffinger* un post la Colegiul Medicilor din Viena. *Hoffinger* își petrece concediul la Viena în așteptarea transferării, dar decedează la 14 iunie 1792 în vîrsta de 46 ani. A murit sărac. Soția sa, *Katharina Hoffinger*, a primit, la petiție, o pensie anuală de 50 fl.

Sosit la redacție: 27 septembrie 1966.

** (*Mátyus* op. cit. I 249—250, vezi, *J. Spielmann* și *K. S. Lázár*.)

1. ARSLAN: Rev. mens. des malad. de l'enfance (1892);
2. BRĂTESCU G.: Istoria ocrotirii sănătății muncitorilor din România, Buc. (1957), 20—23;
3. CADA-RIU GH.: Focarul de anchilostomiază din regiunea Anina-Reșița. Sibiu (1944);
4. CANTACUZENE A., LUPASCO G.: Arch. Roum. Pathol. Exper. (1942), 12, 485;
5. GHÎȚAN T., STIRBU C.: Propuneri pentru înființarea unor instituții spital. în reg. Zlatnei și a căii Arieșului (1786) în Inst. Med. rom. și univ. Buc. (1962), 192;
6. GICKLHORN RENEE: Dr. med. Johann Georg von Hoffinger (1756—1792) in Oesterr. Apothekerzeitung nr. 5 (1963), 61;
7. IMREH ȘT.: Despre începuturile industriei capitaliste în Transilvania, Buc. (1955), 63;
8. IZSÁK S.: Despre o topografie medicală necunoscută. Regiunea aurifera a Ardealului din punct de vedere medical, de doctorul Josa Oroszhegyi, Inst. Med. Buc. (1957), 163;
9. LOOS: Über das Eindringen der Ankylostomalarmen in die Menschliche Haut. Zbl. f. Bakt. XXIX. 733;
10. MAGYARY-KOSSA: Magyar Orvosi Emlék. Budapest, (1940), IV, 217;
11. NEAMȚU A.: Contribuțiuni documentare noi privit. la act. oculist. I. Piuariu-Molnar. Inst. Med. Buc. (1957), 89;
12. PEIPER E.: Realenzyklop. ges. Heilkde Berlin-Wien (1907), 566;
13. STICKER G.: Realenzyklop. (1913), XIII, 888;
14. SPIELMANN J., LAZAR K.: Un precursor al igienei în patria noastră. Ist. Med. Rom. și Univ. Buc. (1962), 188;
15. TENHOLT: Über Ankylostomiasis im rheinisch-westfalischen Kohlenrevier. Zschr. f. Medizinalbeamte (1913), 8.

